

ראש-חדש - בעבר ובהווה

בזמן הזה

בימינו משתדלים שלכל מילה יהיה מובן אחד: **חודש** הוא פרק הזמן שבין שני מולדות רצופים. מכאן בהשאלה לחודש כמובן של 1/12 של שנת שמש. ראש חודש הוא היום הראשון של החודש. בימינו קוראים ראש חודש גם ליום ל' בחודש (ר' להלן)

כאשר נקבעו כללי הלוח הקבוע הנהוגים היום הסדירו בו גם את עניין קביעת ראשי החודשים:

כל ל' וכל א' בחודש נחשבים לראש חודש ולפי זה: אם בחודש 29 ימים - לחודש הבא אחריו יום אחד ר"ח. אם בחודש 30 יום - לחודש הבא אחריו שני ימי ר"ח; ל' של החודש הקודם ו-א' של החודש הנוכחי ואז: ל' בחודש נקרא א' דר"ח; ו-א' בחודש נקרא ב' דר"ח. דוגמאות: באדר 29 ימים לכן לניסן יש יום אחד ר"ח; בניסן 30 יום לכן לחודש אייר הבא אחריו שני ימי ר"ח.

בימינו אין קובעים את היום בו יחול ר"ח לא עפ"י מולד הירח ולא עפ"י ראיית הירח. להלן הכללים לקביעת ראשי החודשים בימינו:

- רק את ראש השנה קובעים עפ"י המולד (בכפיפות לכללי הדחיות).
- לכל חודש מספר קבוע של ימים, החודשים הם לסידור: חודש מלא וחודש חסר (ראה טבלה במרכיב).
- את מספר הימים בחודש חשוון וסלון קובעים עפ"י אורך השנה: כאשר יש צורך להוסיף יום מוסיפים אותו לחשוון; ואם צריך להחסיר יום - מחסירים מסלון (שים לב: את אורך השנה קובעים עפ"י מספר הימים שבין ראש השנה בשנה זו לרה"ש של השנה הבאה).
- אדר ראשון הנוסף בשנה מעוברת - תמיד מלא.

בימינו ר"ח נחשב ליום חול ועובדים בו כרגיל בבית הכנסת מרגשת ביום זה חגיגות בזה שקוראים את ההלל בדילוג ואין אומרים בו תחנונים. בתפילה ובברכת המזון מוסיפים "יעלה ויבוא" וכן קוראים בתורה 4 עולים (כמו בחול המועד) ומתפללים "מוסף של ר"ח" וכן נוהגים לקרוא את מזמור "ברכי נפשי". נוהגים שלא לעשות מלאכות קשות והנשים נמנעות מלכבס. בדור הקודם זכינו כתלמידים ללמוד רק חצי יום בר"ח ובכתיב הספר קיימו ביום זה מסיכות לכבוד ר"ח.

ראש-חודש אסור בהספד ובתענית (והתירו להתענות רק במקרים מיוחדים). וכן הורו הפוסקים להרבות בסעודת ר"ח עפ"י הפסיקתא: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מרה"ש ועד רה"ש חוץ ממה שמוציא בשבתות ובימים טובים וראשי חודשים (מובא גם בטור). אם ר"ח חל בשבת נוהגים לערוך את סעודת ר"ח ביום ראשון וזה לפי הירושלמי (מגילה פ"א מ"ד): "סעודת ר"ח וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין". בימינו התפשט המנהג להדליק בבית נר לכבוד ר"ח.

חדש-ראש-חדש

ראש-חדש-יום או ימים

ראש חדשים בלוח הקבוע

שנה	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
א	א	א	א	א	א	א	א
ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב
ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג
ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד
ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה
ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו
ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז
ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח
ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט
י	י	י	י	י	י	י	י

מהו מס' ימי ר"ח במשך השנה?
לא פחות מ-16 ימי ר"ח (בשנה פשוטה-חסרה) לא יותר מ-20 " " (בשנה מעוברת-שלמה)

א ובי' כתשרי הם ימי ראש השנה ואינם כלולים בין ראשי החודשים

איד קובעים מתי יחול ראש-חדש

הודעה והכרזה על תחילת ל"ח
בתפילה וכו' יודעים ומפריטים את יום ל' בלילה ליום ראשון. משקלל הכונה ע"י עליית בניצוי-מוזע על תפילה ל' משפט שופר

ל"ח ביום של חג וביטול מצאכה

תקיעו בחדש שופר (תרגום ל"ח)
חל דרשו פסוק זה על ראש השנה. אבל לפי הפשט (וכן מפרש אבן עזרא) מוזכר זה כחלק לראש חודש מלא. בו זה צוננים לתקוע בשופר ע"י דגלי הגמא (אגריין) לאו כחיים שאם ביצירתה היה נהג לתקוע נהג בשופר כדי לתמוך ולהודיע לגמא שהיום ראש חודש במאדש נהג לתקוע במצודות כנו שמוע. גמא: ונאשי לרשינת ונקיים מצוינות על עלייתם. (מברבי"ט פ"ו)

סעודת ראש-חדש

במקרא יש למילה "חודש" שני מובנים: (א) חודש כמובן של ראש-חודש - היום בו מתחיל החודש. לדוגמא: "מחר חודש" (שמו"א כ' 18); "חדש ושבת" (ישעיה א' 13). (ב) חודש כמובן המקובל היום - תקופת הימים שבין ראש חודש לר"ח הבא. לדוגמא: "עד חדש ימים" (במדבר י"א 20). בספרות התלמודית יש למילה "חודש" מובן נוסף: (ג) הירח ביום חידושן. "אב וכנו שראו את החדש" (רה"ש א' ו').

אין בידינו ידיעות ברורות כיצד היה נהוג בתקופת הבית הראשון. האם קבעו גם אז שני ימים ר"ח? ואם כן באילו נסיבות קבעו ר"ח יום אחד ובאילו נסיבות יומיים? האם קבעו ר"ח יומיים כאשר החודש שעבר היה בן 30 יום (כמו שנהוג בימינו)? או רק כאשר לא ראו את הירח החדש ביום הראשון של החודש? ואולי היה להם מנהג אחר שאינו ידוע לנו. המקור היחידי במקרא ממנו ניתן ללמוד שנהגו אז שני ימי ר"ח הוא סיפור המעשה על יחונתן ודוד: "ויחיה ממחרת החודש השני" (שמו"א כ' 27). מעניין שרוב הפרשנים המסורתיים מסבירים שהכוונה היא ליום השני של החודש ואפשר ששני ימי ר"ח היו אז ובי' בחודש כפי שנהוג היום רה"ש בימים א' ובי' בתשרי. **בתקופת הבית השני** נהוג בדרך כלל - גם כאשר החודש הקודם היה בן 30 יום - לעשות ר"ח יום אחד בלבד. ורק כאשר הצפייה לעדים ביום ל' בחודש גרמה לשיבושים בסדרי העבודה של בית המקדש התקינו שאם באו העדים ביום ל' בחודש אחרי המנחה ינוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש. גם לגבי התקופה שלאחרי החורבן אין אנו יודעים בברור כיצד נהגו.

לא ידוע לנו בכירור באיזו דרך קבעו ראשי חודשים בתקופת המקרא. חכמינו חלוקים בעניין זה. יש מהם שסבורים שקביעת היום בו יחול ר"ח נעשתה עפ"י חשבון ויש סבורים עפ"י ראיית הירח החדש (ר' בעמודים 21, 22). בתקופת הבית השני וגם מאות שנים לאחר החורבן קבעו את ר"ח עפ"י עדים שראו את הירח החדש. אך עם זאת התקנות הבטוחו שחודש לא יפתח מ-29 יום ולא יהיה יותר מ-30 יום

מן התורה אין ר"ח אסור במלאכה. עם זאת נמנה ר"ח ברישומת המועדים והיו מקריבים בו קורבנות מיוחדים - קרבן מוסף של ר"ח. מספרי הנביאים ניתן לראות שר"ח היה יום של שבתון וביטול מלאכה ומסחר. ניתן ללמוד זאת מדברי יהונתן לודז "ביום המעשה" (שמו"א כ' 19, התרגום: יום של חול) כניגוד ליום ר"ח שהוא יום של שבתון. גם מדברי הסוחרים שמביא עמוס (ח' 5) "מתי יעבור החדש ונשכירה שבר" וראים שר"ח היה יום של שבתון ולא עבדו בו לדעת דודי פרופ' מלמד (בספרו פרקי "מנהג והלכה") הסופרים ביטלו מנהג זה שאין לו יסוד בתורה כדי להבליט יותר את קדושת השבת והתנים. בתקופת הבית השני המשיך ר"ח להיות יום מקודש אך נהגו בו עפ"י ר' כימי חול המועד. לדעה אחרת קרבן מוסף שהקריבו בר"ח הוא שאסרו במלאכה בזמן שבת המקדש היה קיים.

סעודת ר"ח נזכרת בשמואל א' (כ') בסיפור המעשה על דוד שנערך מסעודת ר"ח בבית המלך שאול. במשנה (רה"ש ב' מ"ד) מסופר שעדי החודש כונסו כחצר גדולה ושם ערכו להם סעודות גדולות. סעודת מצוה של עיבור החודש נערכה רק כאשר לא נמצאו עדים שראו את הירח ביום השלושים בחודש. או השכימו למחרת בבוקר מניין אנשים לסעודה קלה על "פת דגן וקטנית" - כדי לפרסם בזה שהיום ר"ח. לפי מסכת סופרים התכנסו חכמי העיר וראשיה לסעודה בה קידשו את היום על כוס יין עם ברכה מיוחדת ("אשר כעגולה") נראה לי שמהג זה התפתח בתקופת המעבר מקידוש עפ"י הראייה לקידוש עפ"י חשבון כתהליף למעמד הקודם של קידוש החודש.

ימי השבוע בהם יחולו ראשי החודשים

ימי השבוע שבטבלא זו מתייחסים ליום א' בחודש

שנה	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
א	א	ב	א	א	א	ב	א
ב	ב	ג	ב	ב	ב	ג	ב
ג	ג	ד	ג	ג	ג	ד	ג
ד	ד	ה	ד	ד	ד	ה	ד
ה	ה	ו	ה	ה	ה	ו	ה
ו	ו	ז	ו	ו	ו	ז	ו
ז	ז	ח	ז	ז	ז	ח	ז
ח	ח	ט	ח	ח	ח	ט	ח
ט	ט	י	ט	ט	ט	י	ט
י	י	יא	י	י	י	יא	י

המובא כאן מתייחס ללוח הנהוג בימינו עפ"י כללים קבועים. כאשר קבעו עפ"י הראייה יכול היה ר"ח לחול בכל יום מימות השבוע.